

XX. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia (ETDK)

Kolozsvár, 2017. május 18–21.

Máramaros vármegye közigazgatási elitjének a története a reformkortól a dualizmus végéig.

Szerző:

Szabó Zsolt

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Történelem és Filozófia Kar, történelem szak, alapképzés,
II. év.

Témavezető:

dr. Pál Judit egyetemi tanár, Történelem és Filozófia Kar, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Történelem
és Filozófia Kar – Kolozsvár

Máramaros vármegye 19. századi történetével kevesen foglalkoztak, pedig a vármegye sajátos etnikai összetétele miatt is érdekes lehet alaposabban vizsgálni ezt a korszakot. Dolgozatom a reformkor végétől a dualizmus végéig terjedő időszakot öleli át. Ez alatt a háromnegyed évszázad alatt alapvető változások történtek, ezek kihatását kívánom vizsgálni a közigazgatásra és a közigazgatási elitre. Írásomban a következő kérdésekkel foglalkozok: kik képezték a helyi közigazgatási elitet, mennyiben sikerült a hagyományos nemesi elitnek megőrizni pozícióját, hogyan viszonyult a vármegye az országos szinten végbemenő folyamatokhoz, léteztek-e olyan családok amelyek döntő befolyással bírtak a vármegye életére, és arra, hogy mennyire voltak érvényesek az országosan végbemenő folyamatok Máramarosra is. Ugyanakkor sort keríték a karriertípusok felvázolására is, a vármegyei közigazgatás alsóbb szintjén a dualizmus korában. Továbbá a vármegye sajátos etnikai arculata miatt is érdekes a vizsgálat, mert megtudhatjuk többek közt azt is, hogy mekkora volt a befolyása a nemzetiségeknek a vármegye életére. Fontos megjegyezni, hogy a dolgozat áttekintő jellegű lesz, inkább csak tendenciákat fog felvázolni, amelyeket egy hosszabb terjedelmű dolgozatban alaposabb vizsgálatnak lehet majd alávetni.

Mielőtt elkezdenénk választ keresni ezekre a kérdésekre szükségszerű meghatározni, hogy mi is az, hogy közigazgatási elit, illetve a vármegye működésének változásáról ejteni pár szót. Tehát akkor mit takar az a kifejezés, hogy közigazgatási elit? Közigazgatási eliten a vármegye hierarchiájában legmagasabb pozíciókat betöltő személyek értjük, akiknek döntő szavuk volt a vármegyét érintő ügyekben. Ha ezt a meghatározást követjük, akkor ez két tisztségre érvényes: a főispánra és alispánra. Ilyen szempontból a cím megtéveszthető lehet, ugyanis vizsgálatunk nem csak erre a két funkcióra fog kiterjedni, hanem egy sokkal szélesebb spektrumra. Ahhoz, hogy rájövünk kik is voltak azok akik döntő befolyással bírtak a vármegye életére nem elég csak a hierarchia tetején lévőköt szemügyre venni, mert, mint ahogy látni fogjuk, volt sok olyan család amely kisebb tisztségeket tartott a kezében, és annak érdekében, hogy a főispán vagy alispánt akarátát érvényesítse, szüksége lehetett azoknak az embereknek a együttműködésére akik kisebb pozíciókat töltöttek be. Ráadásul, hogy a közigazgatási karriereket fel tudjuk vázolni, szükségünk van olyan pozícióknak is az áttekintésére mint az al- és főjegyzők, szolgabírák, főszolgabírák, főügyészek, főispáni titkárok is, hiszen a főispánok kivételével a többi pozíció betöltői általában fokozatosan lépegettek elő a közigazgatási hierarchiában.

A fogalom tisztázása után indokolt pár sort írni a vármegye működéséről és arról, hogy milyen változások érték abban a korszakban amit vizsgálunk. A vármegye működését a politikai események, emellett az 1848 előtti évtizedben a centralisták és municipalisták vitája befolyásolta, ennek a dolgotnak a kereteibe viszont nem tartozik ezeknek az eseményeknek és vitáknak a tárgyalása. A reformkor végén Csizmadia Andor meghatározásában a vármegye olyan érdekvédelmi szerv amelyet középirtokos nemesek vezettek.¹ Ebben a korszakban jellemző volt a vagyon szerinti hierarchikus elosztása a vármegyei tisztségeknek, így a tehetős középirtokos nemesek foglalták el az alispáni tisztséget, míg a kevésbé tehetősek olyan pozíciókat töltöttek be mint a szolgabírói tisztség, a bocskoros nemesek pedig csak szavazati jogukkal vehettek részt általában a vármegyei közigazgatási életben.² A reformkori vármegyékre jellemző a korszerűsödés, ugyanis minden vármegye kialakít magának egy saját statutumot, egy „házi” rendszabályzatot amely szerint működik.³ A már említett vita a centralisták és a municipalisták között a reformkorban kezdődik, a centralistákat olyan személyek képviselték többek között, mint Eötvös József. Ezzel szemben állt Kossuth Lajos és az ellenzék jelentős része, amiért konfliktus is alakult kis köztük, de sikerült egy kompromisszumot kötniük.⁴ Ennek ellenére ez a vita folytatódni fog a szabadságharc idején is, majd újra fellángol a kiegyezés közeledtével.⁵ A reformkorba a vármegye tisztikarának felépítését tekintve, a főispáni méltóság volt a hierarchia csúcán, akit az uralkodó nevezett ki, de ebben az időszakban nem volt tényleges hatalma. Az alispán kezében volt a vármegye tényleges irányítása, akit a vármegyei közgyűlés választott meg, feladatkörébe tartozott a bírászkodás, a katonaság ellátása, illetve más adminisztratív funkciók. Az írásbeliségért felelősek a főjegyző és az aljegyzők voltak. A vármegye járásokra volt osztva, minden járás élén egy szolgabíró állt, aki a vármegyei közgyűlésen hozott rendeletek végrehajtásáért volt felelős, valamint alsóbb szinten bírászkodott.⁶

A vármegye legfontosabb szerve a vármegyei közgyűlés vagy *generalis congregatio* választotta meg az országgyűlési képviselőket, és adott utasításokat ezeknek, illetve háromévente tisztújító választásokat tartott, továbbá az országgyűlési rendeleteket hajtotta végre

---

¹ Csizmadia Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest Akadémiai Kiadó, 1976, 37.

² Uo. 77.

³ Uo. 77.

⁴ Gergely András: *Magyarország története a 19. században*. Budapest, Osiris Kiadó, 2005, 227-228.

⁵ Pap József: *Magyarország vármegyei tisztikara a reformkortól a kiegyezésig*. Szeged, Belvedere Meridionale, 2003, 43.

⁶ Uo. 38, 39.

vagy megtagadta, ha úgy látta jónak.⁷ A vármegyének volt három bírósági szintje: a szolgabírói szék, az alispáni szék és a megyei szék.⁸ Tehát ekkor még végrehajtói törvényhozói és biráskodási funkciója is volt a vármegyének, az idő multával viszont jelentősen fognak csorbulni jogaik.

Az 1848-as forradalom idején a vármegyék sorsáról két álláspont alakult ki. A Kossuth Lajos által képviselt decentralizált népképviseleti mintájú vármegye, a másik pedig a Széchenyi István által képviselt centralizált vármegyei minta. Széchenyi a centralizációt a magyar nemzet fennmaradásának zálogaként látta, ugyanis sok olyan vármegye volt, többek között Máramaros vármegye is, ahol többségben nemzetiségiak éltek. Egy népképviseletre alapozott vármegyei rendszerben, pedig Széchenyi attól félt, hogy a magyarok elvesztik a domináns pozíciójukat. Végül a népképviseleti álláspont győzött. Az április törvények a vármegye jogainak csorbulását hozták, elvesztette végrehajtói és követküldési szerepét, a vármegyei közgyűlés helyét állandó bizottmányok vették át.⁹ A háborús helyzet miatt a vármegye autonómiája folyton csorbult, csúcspontját a kormánybiztosok kinevezésével érte el.¹⁰ A sok változás ellenére a vármegyét még mindig a nemesi önkormányzatnak lehet tekinteni, habár már pár paraszt is részt vehetett a vármegye irányításában.¹¹

A forradalom leverését követően egy rövid zűrzavaros időszak következett. Ebben a periódusban is két irányzat vetélkedett egymással, Windisch-Graetz föderalista nézetei álltak szemben Schwarzenberg centralista elképzeléseivel, amely Magyarország teljes integrálását akarta a Habsburg Birodalomba, ennek indoka pedig a jogeljátszás elmélete volt. Végül Schwarzenberg elképzelése lett mérvadó. Magyarország közigazgatási rendszere jelentős átalakuláson ment keresztül. Az országot katonai kerületekre osztották Haynau uralma alatt. Egy kerület két vagy három polgári kerületből tevődött össze, amelyek élén egy kerületi főbiztos állt. Az alsóbb szintű közigazgatási egység pedig a megye volt amelyet egy megyefőnök vezetett, a megye pedig járásokra oszlott amelyet egy járási biztos vezetett.¹² Az új felosztást a nemzetiségi

---

⁷ Katus László: *A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711-1918.* Budapest, Kronosz Kiadó, 2012, 16-17.

⁸ Pap, *i.m.*, 42.

⁹ Uo. 44, 45.

¹⁰ Uo. 46.

¹¹ Csizmadia *i.m.* 82.

¹² Pap, *i.m.* 51.

eloszlás elve alapján csinálták, viszont nem került így sem túl sok nemzetiségi a közigazgatásba, ugyanis az értelmiségi réteg még nem volt eléggé kifejlődve.¹³

Az új rendszer viszont nem maradhatott fent hosszú ideig az egyre súlyosabb gazdasági válság miatt amin a Habsburg Birodalom ebben az időszakban keresztülment, illetve a vesztes osztrák-olasz-francia háború miatt. Ilyen körülmények között Ferenc József kénytelen volt kiadni 1860-ban az októberi diplomát amely az 1848-as közigazgatási rendszert állította helyre, általában az 1849-es tisztkarral. A kiegyezés felé vezető út egyben a centralizáló nézetek fokozatos térnyerését is jelentette, habár megint nagy viták alakultak ki a két említett álláspont között. Ebben az időszakban főleg Szentkirályi Móric szállt a vármegyék autonómiájának védelmére. Ennek ellenére a vármegyék 1865-ben elvesztették biráskodási jogukat.¹⁴ A kiegyezést követő első törvény amelyet 1870-ben fogadtak el és a közigazgatásra vonatkozott még nem hozott nagy veszteségeket a vármegye számára. Tisztségviselőit szabadon választhatta, ugyanúgy költségvetésébe sem szólt be az állam, szabályrendeleteket alkothatt, és tiltakozhatott egyes törvények vagy rendeletek végrehajtása ellen.¹⁵ A főispánnak azonban kiterjesztették jogkörét, felügyelnie kellett a vármegyét vezető szerv működését, vizsgálatot indíthatott tisztségviselők ellen és ráerőltetett rendeletek végrehajtását a vármegyére.¹⁶

Vármegyei szinten voltak olyan állami és vármegyei intézmények amelyeknek hatáskörük nem volt tisztázva, és ezért sokszor konfliktusba kerültek egymással, gátolva a hatékony működését a közigazgatásnak. Ezért hozták létre 1876-ban a közigazgatási bizottságokat, hogy ezeket összehangolják.¹⁷ 1881-ben újabb jogtól fosztották meg a vármegyét, a karhatalom használata kikerült a hatásköréből. 1886-ban érte igazán súlyos csapás a vármegyék autonómiáját. A főispán jogait kiterjesztették, ő lett a vezetője az összes állami szervnek amely vármegyei szinten működött, és rendeleti úton beleszóllhatott a vármegye életébe. A kormány a centralizációt a magyar dominancia megőrzésének szándékával indokolta.¹⁸ A centralizációs folyamat 1891-ben érte el a tetőpontját mikor a vármegyéket „államosítani” akarták : „A

---

¹³ Uo. 52.

¹⁴ Csizmadia *i.m.*, 110, 113.

¹⁵ Kozári Mónika: *A dualista rendszer*. Budapest, Pannonica Kiadó, 2005, 193.

¹⁶ Csizmadia *i.m.* 119, 120.

¹⁷ Uo. 155, 156.

¹⁸ Uo. 176-178.

közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek, részint önállóan, részint a törvény korlátai közt, önkormányzati elemek közreműködésével.”¹⁹

A legkevesebb információnk a reformkor végéről van, ami rendelkezésünkre áll az is Várady Gábor *Hulló Levelek* című művéből. Ebből tudjuk, hogy 1845 és 1848 között a vármegye főispáni helytartója Szentpály László volt.²⁰ Ugyancsak ebben az időszakban, Mán László töltötte be az alispáni funkciót.²¹ Feltételeznünk kell, hogy a forradalom kitörése után sem változott sokat a helyzet. A szabadságharc időszakából már rendelkezésünkre állnak a vármegyei közgyűlések jegyzőkönyve is, Várady visszaemlékezései mellett. Tudjuk azt, hogy 1848-ban Mán József országgyűlési képviselő volt, továbbá azt, hogy Várady József volt a vármegye főjegyzője, Szaplóczay Zsigmond volt 1848-ban a másodalispán. 1849 április 13. Mihályi Gábor lett a vármegye főispánja.²² A vármegyei közgyűlés anyaga alátámasztja ezeknek az információknak a hitelességét, illetve tudomást ad arról is, hogy Szaplóczay János főszolgabírói állást töltött be.²³ Ennyi információ alapján már nyomon követhetjük azt, hogy a régi elitnek mennyire sikerült megőriznie a pozíciókat.

A szabadságharc leverése után tudjuk, hogy Mihályi Gábor és Mán József fogságba került egy időre, Várady Gábornak pedig el kellett menekülnie a vármegyéből, és apja a már említett Várady József sem őrizhette meg főjegyzői állását valószínűleg. Ezt egyrészt megint Várady Gábor visszaemlékezéseiből tudjuk, másrészt pedig Mán József főispáni köszöntőjéből, amit 1860-ban mondott, amelyben megemlíti, hogy 11 évig volt távol hazájától.²⁴ Tehát egy része a reformkori és az 1848-as közigazgatási elitnek biztos eltűnik egy időre, a többiekről csak feltételezhetjük ugyanezt. Az 1860-as években viszont fokozatosan visszaszerzik hatalmukat, mint ahogy már említettük, Mán József visszatér, és a vármegye főispáni székét foglalja el, a

---

¹⁹ <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6440> , 2017/04/19.

²⁰ Várady Gábor: *Hulló levelek*, I kötet. Máramarossziget, Máramarosi Részvénynyomda, 1892, 7.

²¹ Uo. 9.

²² Uo. 116,140.

²³ Román Nemzeti Levéltár Máramaros Megyei Levéltára (a továbbiakban MMÁL), Nagybánya, F45 Máramaros vármegye , 339 (Prefectura județului Maramureș), *Az 1849-es vármegyei közgyűlések jegyzőkönyve*, 7.

²⁴ MMÁL , F45 Máramaros vármegye, 340 Prefectura județului Maramureș, *Az 1860-as vármegyei közgyűlések jegyzőkönyve*, 7.

Szaplonczay család is megújult erővel tér vissza a közigazgatásba. Szaplonczay József az alispáni tisztséget fogja betölteni.²⁵

Ez a helyzet nagyon hamar megváltozott, ugyanis 1862-ben a Magyar vármegyei tisztségviselők nagy része lemondott, és a provizórium idején a legtöbb vármegyében ismét kicserélődött a tisztikar. 1863-ban egy teljesen új tisztikar jelenik meg, amelyben az előbb említett személyek közül szinte egyik sem tölt be tisztséget. Hatfaludy Sándor lett a vármegye alispánja, Tarczali Zombor Lipót töltötte be a főjegyzői állást, és Kendrey János foglalta el a főügyészi pozíciót.²⁶

1865-ben Hatfaludy még mindig a vármegye alispánja volt, és az előbb említett tisztviselők nagy része is a helyén volt.²⁷ Viszont 1868-ra már szinte teljes mértékben visszakerült az 1849-ben száműzött elit, ez többek között annak köszönhető, hogy 1865-ben elindultak a kiegyezéshez vezető tárgyalások, így azok akik 1862-ben lemondtak, visszatérhettek. Mán József ismét birtokolta a főispáni címet, Szaplonczay Józsefet megválasztották alispánnak, Várady Gábort pedig másodalispánnak²⁸. A Mihályi család az egyetlen amelyik még nem tért vissza a vármegyei közigazgatás csúcsára, arra 1874-ben fog sor kerülni, mikor Mihályi János elfoglalja a főügyészi állást. A dualizmus korában csak rövid ideig tudták megtartani ezeket a pozíciókat. Szaplonczay József 1869-ben meghalt, ezután családjának még mindig jelentős befolyása volt a vármegye közigazgatási életébe, de az alispáni tisztséget már nem sikerült birtokba venniük²⁹. Ugyanez történt miután Mán József 1876-ban meghalt³⁰. A Mán család egyszerűen eltűnik a vármegye közigazgatási életéből, az is lehetséges, hogy nem volt felnőtt férfi családtagja aki. A Mihályi családnak sikerült talán legjobban megőriznie pozícióját, habár a főügyészi tisztségnél feljebb senki sem jutott a családból. A Várady család esetében, tudjuk biztosan, hogy nem a befolyás csökkenéséről van szó, csak annyi történt, hogy Várady Gábor elcserélte a közigazgatásban elfoglalt helyét az országgyűlési képviselő állásért. Ennyi információ nem elég következtetések levonására, de feltételezhetjük, hogy a reformkori és

---

²⁵ Uo. 13 .

²⁶ *Magyarország tiszti névtára*. Pest, Lauffer és Stolp, 1863, 88.

²⁷ MMÁL, F45 Máramaros vármegye, 340, Prefectura județului Maramureș, *Az 1865-ös vármegyei közgyűlések jegyzőkönyve*, 13 .

²⁸ Várady Gábor: *Hulló levelek*, III. kötet. Máramarossziget, Sichermann Mór nyomdája, 1895, 12.

²⁹ Várady, *i.m.* 12.

³⁰ Várady, *i.m.* 74-75.

szabadságharc kori közigazgatási elitnek sikerült visszaszereznie vezető pozícióját miután visszatérhettek a száműzetésből, vagy fogságból, viszont a dualizmus idejében úgy tűnik, hogy ritka kivétellel befolyásuk jelentősen csökkent.

Térjünk át a nemzetiség kérdésére. Talán ez a legnehezebb kérdés az összes közül, azért mert nagyon nehéz meghatározni egy személynek az identitását. A legkézenfekvőbb az lenne ha ezt név alapján csinálnánk, de csak azért, mert valakit tegyük fel Iurka Sztánnak hívnak, nem következik automatikusan, hogy román, ahhoz románnak kéne vallja magát. Így megállapítani azt, hogy kik tartoztak a nemzetiségekhez azok közül, akik valamilyen tisztséget betöltöttek a vármegyei hierarchiában nehéznek bizonyulhat. Megint a vármegyei jegyzőkönyvekre és Várady Gábor visszaemlékezéseire kell hivatkoznunk. A már sokat említett Mán Józsefről főispáni beiktatásakor mondott üdvözlőbeszédéből is tudjuk, hogy román volt.³¹ Mihálka Lászlóról is aki a vármegye alispánja volt, megemlíti Várady hogy román. A jelek szerint habár az említett személyek román származásuk, jól integrálódtak a helyi magyar elitbe. Erre jó példa Mihálka László reakciója Trefort Ágoston közoktatási és vallásügyi miniszter javaslatára, mely köztelezővé tette a magyar nyelv tanítását az iskolában, amelyre Mihálka úgy reagált, hogy 400 másik románnal feliratott intézett a királyhoz amelyben kérték az előleges királyi jóváhagyását a törvényjavaslatra³². Persze fennáll annak a lehetősége is hogy Várady szépíti az eseményt.

Annak ellenére, hogy integrálódott a helyi magyar elitbe Mihálka László halála után, a Mihálka család vesztett befolyásából, bár az okokat illetően egyelőre nem tudunk biztos választ adni. Tehát találunk románokat a vármegyei közigazgatásban, nem is akárhol, hanem az elitjében. Viszont mi a helyzet a ruténok jelenlétével? Semmilyen jelet nem találtunk arra, hogy képviseltették volna magukat a vármegye közigazgatásában. Alaposabb vizsgálatok után lehet fogunk találni ilyeneket, de több mint valószínű, hogy a közigazgatás alsó rétegeiben, mert ha a felső rétegekben lettek volna, akkor arra valószínűleg találtunk volna valamilyen utalást a vármegyei jegyzőkönyvben vagy Váradynál. Következésképpen elmondhatjuk, hogy a nemzetiségeknek volt valamilyen szintű jelenlétük a közigazgatásban, de a jelek arra mutatnak, hogy eze csak is az integráció árán valósulhatott meg. A nemzetiségileg elkötelezett románok pedig egyre inkább kiszorultak a közigazgatásból.

---

³¹ MMÁL, F45 Máramaros vármegye, 340 Prefectura județului Maramureș, *Az 1860-as vármegyei közgyűlések jegyzőkönyve*, 7.

³² Várady Gábor *i.m.* III. kötet 243-244.

A vármegyei elit karriertípusainak felvázolására, már sor került Cieger András: *A dualizmus kori helyi politikai elit kutatása regionális szinten* című tanulmányában, viszont ez egyrészt, mint ahogy címe is sugallja regionális szinten vizsgálta a karrier útvonalak alakulását, másrészt csak a főispáni alispáni és országgyűlési képviselői tisztségeket vizsgálta. Szükség van ezért a közigazgatás alsóbb szintjein lévő karrierútvonalakat is felvázolni, hogy egy részletesebb kép alakulhasson ki a Máramaros vármegyei közigazgatásáról. Két olyan pozíció van amit szemügyre vehetünk mikor karrierútvonalakat próbálunk feltérképezni Máramaros vármegye esetében, a közigazgatási gyakornok és az aljegyzői hivatal. Ugyanis kevés kivétellel innen és majd ezekből a tisztségekből mozdultak tovább az emberek. Szintén fontos vizsgálni a főjegyzői, és főügyészi tisztségeket. Kihagytuk viszont azokat a tisztségeket amelyek általában előzmény nélkül foglaltak el, és onnan nem mozdítottak se feljebb se lejjebb a vármegyei közigazgatás hierarchiájában, mint a megyei orvos vagy mérnök. A szükséges adatokat *Magyarország tiszt-cím és névtárából* vettük.

Megvizsgáltuk 34 embernek a karrierútvonalát, azok közül akik közigazgatási gyakornokként kezdték pályájukat. Két tendencia alakult ki. Az egyik karriertípus az amelyik a olyan helyeket foglalnak el mint az árvaszéki ülnök, vagy aljegyző, esetleg árvaszéki jegyző, és ott is marad. A másik pedig szolgabíró vagy szerencsésebb esetben főszolgabíróként végzi egy járásban. Az első esetre a vizsgált 34 személyből 8-ra igaz ez az állítás. Egy jó példa lehet Grodzky Ödön, aki 1884 és 1888 között gyakornok, majd 1901 és 1903 között az ökörmezői járás szolgabírája, és végül 11 évig 1903 és 1914 között árvaszéki ülnök.

A második karrierútvonal a vizsgált 34 emberből 11-re jellemző. Kezdjük a legkiemelkedőbbel. Mihályi Gábor 1896 és 1898 között gyakornokként kezdte pályafutását, majd 1898 és 1901 között a szigeti járás szolgabírája, 1901 és 1913 között a técsői járás főszolgabírája majd, 1917 és 1918 között a sugatagi járás főszolgabírája. Szintén ide illik Bálya János példája aki 1884 és 1888 között közigazgatási gyakornok, majd 1890 és 1896 között a huszti járás szolgabírája, 1896 és 1901 között árvaszéki ülnök, és végül 1901 és 1908 között főjegyző. Majoros Istvánnak a karrierútja már nem ennyire sima mert, 1902 és 1903 között gyakornok, majd 1903 és 1906 között az ökörmezői járás szolgabírája, 1906 és 1914 között az izavölgyi járás szolgabírája, 1914 és 1917 között aljegyző, és 1918-ra már a visói járás szolgabírája. Majoros István esete jó példa arra, hogy ezt a két tendencia nem lehet mindig

világosan elkülöníteni, bizonyos szintű általánosításra van szükség, mert láttuk, hogy Majoros aljegyzői tisztséget is vállalt, de olyan szempontból hasonlít az esete Mihályi Gáboréhoz, hogy mindketten gyakornokként kezdték és mindketten főszolgabírákként végezték. Összegezve: 44 % a közigazgatási gyakornokoknak eltűnik pár év után a vármegye közigazgatási életéből, 31% karrierje végén szolgabírói, vagy szerencsésebb esetekben főszolgabírói állást tölt be, 25% pedig karrierje végén magasabb közigazgatási pozíciót foglal el a vármegyében.

Miután ezt a két tendenciát felvázoltuk két következtetést levonhatunk. Az egyik az, hogy a közigazgatási gyakornok pozíciójából csak egy bizonyos szintig lehet előrelépni. A második pedig az, hogy a gyakornoki pozíció nem jelentett automatikus továbbjutást ugyanis a vizsgált emberek közül 15-en eltűnnek a vármegye közigazgatási életéből miután körülbelül négy évet töltöttek el közigazgatási gyakornokként.

Az aljegyzői tisztség még biztosíthatott valamilyen mobilitást, bár az sem volt túl nagy. Itt 12 embernek a pályafutását vettük szemügyre, akik nem foglaltak el azelőtt semmilyen más tisztséget. Ebben az esetben is két karrierútvonal alakult ki. Az egyik amely a főjegyzői álláson keresztül az alispáni méltóságig vezetett, a 12 emberből 2-re jellemző ez a karrierútvonal. Kutka Kálmán az első akinek ilyen pályafutása volt. 1879 és 1887 között aljegyző, majd 1887-től 1896-ig főjegyző, és 1896-tól 1901-ig alispán. Szabó Sándor a második, aki 1879-ben kezdte pályafutását aljegyzőként, 1896-ig töltötte be ezt az állást, majd 1896 és 1901 között főjegyző, és végül 1901-től 1918-ig a vármegye alispánja. A második pedig egyenesen a főszolgabírói pozícióba vezetett, a 12 emberből 3-ra jellemző ez az útvonal. Erre példa Toma Jenő aki két évet töltött aljegyzőként 1896 és 1898 között, majd 12 évig a huszti járás főszolgabírája 1898 és 1910 között. Összegezve az aljegyzők 17%-ának sikerült tovább haladni a vármegyei hierarchiában egészen az alispáni méltóságig, 25%-uk főszolgabíróként folytatta és fejezte be pályafutását, és 58% nem lépett feljebb a vármegyei hierarchiában. Érdekes lenne feltenni a kérdést, hogy mi kellett ahhoz, hogy egy személy aljegyzői pozíciójából tovább léphessen a vármegyei hierarchiában, de az sajnos már meghaladja ennek a dolgozatnak a kereteit. A közigazgatási gyakornok és az aljegyzői állások mellett még volt egy-két olyan tisztség ahonnan előre lehetett mozdulni. Ilyen volt például a főjegyzői tisztség, amelyből az út egyenesen az alispáni szék felé vezetett, erre példa Szaplanczay Miklós aki 1884 és 1886 között főjegyző, majd 1887 és 1896

között alispán volt. A főügyési tisztség nem biztosított semmilyen mobilitást, ennek oka az volt, hogy Mihályi János egy nagyon hosszú ideig töltötte be ezt az állást 1879 és 1914 között.

Kutatásunk nyomán alátámaszthatjuk Cieger András állítását mely szerint a vármegyei hierarchiában a legnagyobb elérhető pozíció az alispáni tisztség volt³³. Ilyen szempontból Máramaros vármegyére jellemző a regionális tendenciák egyike.

Milyen társadalmi háttérük volt azoknak akik helyet foglaltak a vármegyei közigazgatásban a dualizmus korában? Mielőtt válaszolnánk erre a kérdésre fontos megemlíteni, hogy az információkat a társadalmi háttéről Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok*, és Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi tablálkkal* című munkáiból vettük. A gazdasági háttéről pedig *A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikájának* második kötetéből, és Rubinek Gyula szerkesztésében készült *Magyarországi gazdacímtárból* vettük információinkat. Pár esetben megkérdőjelezhető a könyvekben szereplő adatok pontossága. Vegyük például Mihálka László alispán esetét, akinek a családja a gazdacímtárak alapján jelentős birtokok tulajdonába lehetett, viszont sem Kempelen Béla sem Nagy Iván könyveiben nem szerepel a család neve. Felmerül a következő kérdés, lehetséges-e hogy egy olyan család amely már a reformkor végén is birtokolt közigazgatási funkciót, és nagy birtokokkal rendelkezik a vármegyében ne lenne egy nemesi cím birtokában is? Ez nagyon valószínűtlen. Ugyanakkor ott van a Mihályi család példája amely család talán az egyike a legtehetősebbeknek Máramaros vármegyében, mégis egyetlen 100 holdnál nagyobb birtok sem jelenik meg a nevükön *Magyarország mezőgazdasági statisztikájában*, viszont *Magyarország gazdacímtárában* már igen. Lehetséges, hogy az itt bemutatott információk pontatlanok lesznek, és alaposabb levéltári kutatások után más képet fogunk kapni máramarosi közigazgatási elit gazdasági és társadalmi hátteréről, viszont egy általános kép kialakítása mégis megkísérrelhető.

Annak érdekében, hogy egy általános képet alakítsunk ki vettünk 18 személyt akinek sikerült a vármegyei hierarchiában előremozdulni és megnéztük milyen gazdasági és társadalmi háttérrel rendelkeztek. A 18 emberből 11-nek volt nemesi címe, és 12-nek volt legalább valamilyen birtoka a vármegyében. A legnagyobb pozíciókat elfoglaló emberek mind nemesek voltak. Viszont érdekes módon a főispáni méltóságot birtoklók közül, csak egy embernek volt

---

³³ Cieger András: *A dualizmus kori helyi politikai elit kutatása regionális szinten*. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ, 2004, 307.

birtoka Máramarosban, pontosabban Perényi Zsigmondnak. Az alispáni funkciót kézben tartó személyek is mind rendelkeztek nemesi címmel, kivéve Mihálka Lászlót akinek neve nem jelenik meg a két említett összeírásban. Ugyanúgy mindegyik alispánnak volt valamennyi birtoka a vármegyében. Mivel az alispáni tisztséghez általában főjegyzői álláson keresztül vezetett az út, az állítás érvényes az utóbbi pozícióra is. Egy ember volt aki nem ment tovább az alispáni székbe, az Bálya János volt, viszont ő is nemes volt és birtoka is volt a megyében. A főügyészi tisztségre is nagyjából érvényes ez, többek között azért mert a dualizmus korában a tisztí címtárak alapján Mihályi János, majd Mihálka László foglalta el ezt az állást, Mihályi János rendelkezett birtokkal és nemesi címmel is, Mihálka Lászlóról biztosan csak annyit tudunk mondani, hogy rendelkezett birtokkal, ő viszont csak egy 1917 és 1918 között volt a vármegye főügyésze. Azok közül akik a főszolgabírói állást foglalták el hosszabb időre mind nemesek és birtokokkal is rendelkeztek a vármegyében, erre példa Papp Simon aki 1896-tól 1914-ig volt a visóói járás főszolgabírója, vagy Szaplóczay Lajos, aki 1896 és 1918 között a szigeti járás főszolgabírája volt. Tehát kijelenthetjük, hogy a legfontosabb pozíciókat még mindig nemesek tartották kezükben, akiknek általában birtokuk is volt a vármegyében, kivételt az utóbbi alól csak a főispánok többsége képez. Viszont nincs összefüggés egy tisztség fontossága, és a birtokok nagysága között. Erre jó példa Mihályi János, akinek szarvaszói birtoka, amely 1560 holdas és jövedelme 2829 korona, mégsem lép túl a főügyészi pozíción, bár igaz, azt hosszú ideig birtokolja. Egy másik jó példa Kutka Kálmán, aki 1887 és 1896 között a vármegye alispánja, ennek ellenére csak egy 218 holdas birtoka van, amelynek a jövedelme 618 korona.

Összegzésképp elmondhatjuk, hogy Máramaros vármegye 1848 előtti közigazgatási elitjének sikerült visszaszereznie vezető pozícióját a neoabszolutizmus után, amelyet viszont fokozatosan elvesztett a dualizmusban. A közigazgatási elitben voltak románok, akik az integráció árán részt vettek a vármegye közigazgatási életében, a ruténokra viszont ezt már nem lehet elmondani. A dualizmus korában három tisztség biztosított bizonyos szintű mobilitást, a közigazgatási gyarkornoki pozíció, a főjegyzői és az aljegyzői hivatal. Ami a nemzetiségi kérdést illeti elmondhatjuk, hogy a dualizmusban még mindig fontos kritérium volt a nemesi származás, a földbirtok és annak nagysága viszont kevésbé. Végül pedig ha azt nézzük, hogy mennyire illeszthető be Máramaros vármegye az országos szinten végbemenő folyamatokba,

nem tudunk erre a kérdésre választ adni, de annyit állíthatunk, hogy regionális szinten mutat hasonlóságokat Ung, Bereg és Ugocsa vármegyékkel, a karriertípusok tekintetében.³⁴

---

³⁴ Cieger András: *A bereg megyei politikai elit a dualizmus időszakában*. In: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei önkormányzat levéltárának kiadványai, Levéltári Évkönyv XII., Nyíregyháza, 1997, 226.

Források

A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Budapest, Magyar Király Központi Statisztikai Hivatal, 1893, 360-370.

Magyarország tiszt- cím és névtára, 1873-1918. Budapest, Magyar Király Központi Statisztikai hivatal, 1873-1918 70.

Magyarország tiszti névtára. Pest, Lauffer és Stolp, 1863, 87-89.

Rubinek Gyula: Magyarországi gazdaczímtár: *Magyarország, Horvát- és Szalvónországek birtokosainak és bérlőinek címjegyzéke, az egyes megyék monográfiájával.* Budapest, Pátria Nyomda, 1911, 439-447.

Máramaros Megyei Állami Levéltár (a továbbiakban MMÁL), Nagybánya, 45, 339 Prefectura județului Maramureș, 7, *Az 1849-es vármegyei közgyűlések jegyzőkönyve.*

MMÁL, Nagybánya, 45, 340 Prefectura județului Maramureș, *Az 1860-as vármegyei közgyűlések jegyzőkönyve.*

MMÁL, Nagybánya, 45, 340 Prefectura Judetului Maramures, *Az 1865-ös vármegyei közgyűlések jegyzőkönyve.*

Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok, I. kötet.* Budapest, Nemzeti Örökség Kiadó, 2011.

Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok, V. kötet.* Budapest, Nemzeti Örökség Kiadó, 2011.

Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok, VI. kötet.* Budapest, Nemzeti Örökség Kiadó, 2011.

Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok, VII. kötet.* Budapest, Nemzeti Örökség Kiadó, 2011.

Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok, VIII. kötet.* Budapest, Nemzeti Örökség Kiadó, 2011.

Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok, IX. kötet.* Budapest, Nemzeti Örökség Kiadó, 2011.

Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok, X. kötet.* Budapest, Nemzeti Örökség Kiadó, 2011.

Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi tablálkkal, I. kötet.* Pest, Beimel és Kozma, 1857-1868.

Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi tablálkkal, IV. kötet.* Pest, Beimel és Kozma, 1857-1868.

Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi tablálkkal, V. kötet.* Pest, Beimel és Kozma, 1857-1868.

Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi tablálkkal, VII. kötet.* Pest, Beimel és Kozma, 1857-1868.

Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi tablálkkal, IX. kötet.* Pest, Beimel és Kozma, 1857-1868.

Várady Gábor: *Hulló levelek, I kötet.* Máramarossziget, Máramarosi Részvénytársaság, 1892.

Várady Gábor: *Hulló levelek, III. kötet.* Máramarossziget, Sichermann Mór nyomdája, 1895.

Felhasznált könyvészet

Cieger András: *A bereg megyei politikai elit a dualizmus időszakában.* In: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei önkormányzat levéltárának kiadványai, Levéltári Évkönyv XII., Nyíregyháza, 1997.

Cieger András: *A dualizmus kori helyi politikai elit kutatása regionális szinten.* Budapest, MTA Társadalomkutató Központ, 2004.

Csizmadia Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Budapest Akadémiai Kiadó, 1976.

Gergely András: *Magyarország története a 19. században.* Budapest, Osiris Kiadó, 2005

Kozári Mónika: *A dualista rendszer.* Budapest, Pannonica Kiadó, 2005.

Pap József: *Magyarország vármegyei tisztikara a reformkortól a kiegyezésig.* Szeged, Belvedere Meridionale, 2003.

Katus László: *A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711-1918.* Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.